



İstanbul'da Denizden Hava Ulaştırmasının Yüzüncü Yıldönümüne Doğru... S.55 Deniz Tayyaresi...



Can EREL

Uçak Mühendisi

can.erel@canerel.com.tr

Yıllardır zaman zaman değinirdim, Savoia Marchetti S 55 C deniz tayyaresi odağında İstanbul'un bir asır önce deneyimlediği denizden hava ulaştırmasına; hatta bir sosyal medya hesabında fotoğraf ve pulları ile paylaşımlarımda olmuştu...

Sonra bir yerde okuduğum,

"Sahil Güvenlik Komutanlığı Marmara ve Boğazlar Bölge Komutanlığı tarafından kullanılan İstanbul Büyükdere'deki tesisler, 1920'li ve 1930'lu yıllarda Türkiye'nin dışa açılan en önemli kapılarından biriydi. İtalyan Aero Espresso Havayolları buradan Yunanistan ve İtalya'ya deniz tayyareleri tarifeli seferler yapardı. Tayyareler Boğaz'a iner, sık kıyafetli yolcular iskeleden karaya çıktıktan sonra otobüsle şehir merkezine götürülürdü..."

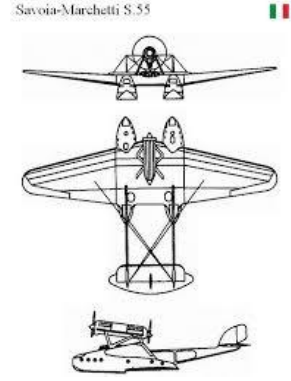
paragrafı o fotoğrafları tasvir ediyordu... Ben de, son İstanbul ziyaretimde, Savoia-Marchetti S.55X deniz uçağının bir asır önce uçmaya başladığı topraklara yaklaşıncı ilgili bölgede onun izlerini aradım...

Fiziki olarak tespit yapabilmem olanaklı olmasa da, arşivlerde bulduğum yeni bilgi, belge ve filmler kârım olsa da, amaçlarıma tam erişemedim dönme zorunda kaldım!

Dönünce bulgularımı, yıllar önce paylaştıklarımla derleyerek toplamaya karar verdim....



Savoia Marchetti S55C (1927)



Aero Espresso Italyana (AEI) şirketi 1923 yılında kurulmuştur. AEI Şirketi ile Türkiye arasında 1924 yılında yapılan protokole dayalı görüşmeler ve yapılan hazırlıklar sonucu,

- Brindisi, İtalya
- Atina, Yunanistan
- İstanbul, Türkiye

hattı Savoia Marchetti S 55 C deniz tavyaresi ile posta ve kargo taşıyan deneme uçuşlarına 1 Ağustos 1926 tarihinde başlanması kararlaştırılmıştır.

İtalyan, Türk ve Yunanlı yetkililerin katılımı ile Brindisi hava limanında yapılan tören sonrası 1 Ağustos 1926 Pazar günü saat 9:00 itibarı ile,

- Kaptan Umberto Maddalena yönetimindeki I-AMES kuyruk numaralı Savoia Marchetti S55C model tavyare Brindisi'den Atina'ya,
- Mühendis pilot Perucati yönetimindeki I-ADIM kuyruk numaralı S55C tavyare Atina'dan İstanbul'a,
- Kaptan Mario de Benardi yönetimindeki I-AFER kuyruk numaralı S55C tavyare İstanbul'dan Atina'ya,

doğru (aynı zamanda) hareket ettiler ve yaklaşık beş saat kadar sonra hedeflerine ulaştılar. (Kaynağında, tavyareler ve pilotlar konusunda farklı bilgilerin de var olduğu, buradaki bilgilerin Bill Robertson'un el yazısı notlarından alındığı belirtiliyor)



Brindisi'den 1 Ağustos 1926 günü havalanan uçak özel ilk gün damgası ile damgalanan hava postası gönderilerini de taşıyordu...

PERŞEMBE — 8 Ağustos 1929

Tavyare postaları

İstanbul ile Brindisi arasında bir sene zarfında kaç yolcu gidip geldi



Aero espresso tavyarelerinden biri

İtalyada yolcu tavyareleri hakkında bir eser neşredilmiştir. Eserde İstanbul ile Brindisi arasında işleyen Aero espresso tavyareleri hakkında da malûmat verilmektedir.

Bu malûmata göre Aero espresso 928 senesi zarfında 1111 yolcu taşımıştır. Bunlardan ellisi türktür. Bu 50 kişi içinde 3 kadın vardır. Diğer yolcular arasında 1 arjantinli; 1 brezilyalı, 1 norveçli, 1 portekizli vardır.

Tavyareler bir sene zarfında 210 uçuş yapmışlar ve 295,648 kilometre katetmişlerdir. Türk pilotlardan Mehmet Ali bey 46,888, Hasan Fehmi bey 36,665 türk makinistlerden Asaf Hâmit bey 26,677, Osman Tavyar bey 5,748 kilometre katetmişlerdir.



Varış: Büyükdere, İstanbul (1926)



AEI şirketi Çayırbaşı bölgesinde deniz tayyareleri hangarları ve ilişkili tesisleri de yapmış. Tesisle ilgili akademik bir araştırma makalesi de Nedime Tuba YUSUFOĞLU'na ait; kaynakçada..



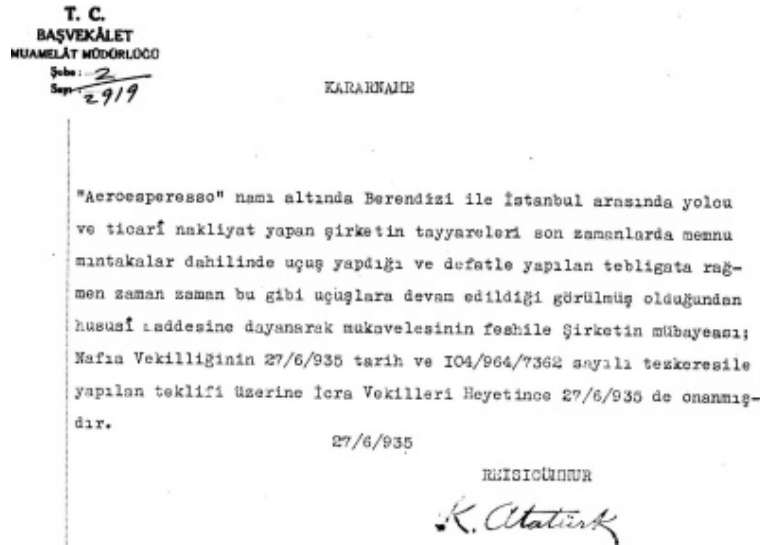
AEI Tesisleri, Büyükdere

Brindisi şehrinden İstanbul'a ilk doğrudan uçuş ise 4 Ağustos 1926 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bu tayyarede İstanbul'a gönderilen hava posta gönderileri taşınmıştır.



Musulini'nin faşist diktatörlüğü ile yönetilen İtalya Libya ve Habeşistan'ı işgal edince Türkiye ile ilişkileri gerginleşti....

...Ege denizinde ülkemize en yakın komşularımız olan Rodos ve On İki Ada o dönemlerde İtalyan yönetiminde olduğu için AEI uçuşları sıkı şekilde denetlenmeye başlandı.



Uyarılara karşın AEI uçakları askeri yasak bölgelere yakın uçuşlar yapmayı sürdürünce de AEI şirketinin Türkiye'de uçuş lisansları 1935 yılında iptal edilir...

...sonrası???? Yüz yıl önce başlayan deniz hava ulaştırması süremez, yeniden başl(Y)amaz!

Öğrenilsin, kavransın ve paylaşılarak başta havacılık ve savunma endüstriyel kültürümüzün temel öğeleri arasında bu öğreti de yerini alsın dilerim.





Not (1): Bir de özel uçuşlar var Savoia Marchetti S 55 deniz tayyarelerinden oluşan filo ile başta İstanbul ve Boğaziçi olmak üzere ilgili şehirlerin asır öncesine ait şahane görüntüleri ile, bize "Endüstriyel Kültür" hazzını yaşıyor...

Taranto-Odessa Hava Turu (1929)

İtalya'yı 20 yıl boyunca dünya havacılığında zirveye taşımaya çalışan faşist Italo Balbo'nun yönetiminde Savoia Marchetti S 55 deniz tayyare filosu ile...

5 Haziran 1929 Deniz Tayyarelerinin Taranto Deniz Üssü'nden Ayrılışları.



[Da Taranto partono gli idrovolanti della crociera Taranto - Odessa](#)

Temmuz 1929 Aşama I: Taranto-Atina



[La I tappa, Taranto-Atene](#)

Temmuz 1929 Aşama II: Athens-Istanbul



[La II tappa Atene-Costantinopoli](#)

Temmuz 1929 Aşama III: İstanbul-Varna



[La III tappa Costantinopoli-Varna](#)

Temmuz 1929 Aşama IV: Varna-Odessa



[La IV tappa Varna-Odessa](#)

Temmuz 1929 Aşama V: Odessa-Costanza



[La V tappa, Odessa-Costanza](#)



Temmuz 1929 Aşama VI: Costanza-İstanbul



[La VI tappa, Costanza-Costantinopoli](#)

Temmuz 1929 Aşama VII: İstanbul-Athens



[La VII tappa, Costantinopoli-Atene](#)

Not (2): Konu Savoia Marchetti S 55 deniz tayyaresinden açılmışken, bu tayyarenin araç olarak kullanıldığı birfaşizm gösterisinden de bahsetmemek olmazdı...

Tadil edilmiş Savoia Marchetti S 55 deniz tayyare filosu bir de "Onuncu yıl Hava Turu" var... İtalya'yı 20 yıl boyunca dünya havacılığında zirveye taşımaya çalışan faşist Italo Balbo'nun yönetiminde...



[La Crociera Aerea del Decennale S.55X](#)

İtalya'nın Orbetello kentinden Illinois eyaletinin Chicago kentinde düzenlenen Century of Progress Uluslararası Fuarı'na yapılan toplu transatlantik uçuş...İtalyan Regia Aeronautica tarafından, 25 adet Savoia-Marchetti S.55X deniz uçağı ile organize edilen sefer, 1 Temmuz 1933'te başladı ve aynı yılın 12 Ağustos'unda sona erdi.

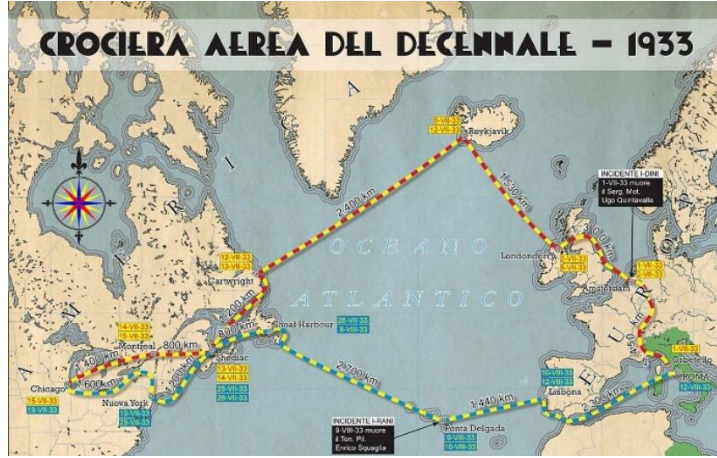


"Onuncu yıl Hava Turu" Kampanya Afışı

Toplamda planın bir eksiği ile, 24 adet Savoia-Marchetti S.55X deniz uçağı Atlantik Okyanusu'nu geçerek havacılık tarihinin en büyük toplu uçuşunu gerçekleştirdi



General Italo Balbo liderliğindeki İtalyan filoları, Hollanda, Birleşik Krallık, İzlanda, Kanada ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde coşkuyla karşılandı ve burada İtalyan Hava Armadası olarak tanındılar.



"Onuncu yıl Hava Turu" Güzergahı

Faşist İtalya için bir tanıtım başarısı olan bu seferi Balbo, Atlantik'i geçen ticari uçuşlara yönelik öncü bir adım olarak da görmüştü...

Kaynakça:

- Can EREL; "[CAN'CA Çalışmalar ve Paylaşımlar](#)"; FaceBook Profili Paylaşımı; 17 Mayıs 2020.
- Airlines' Timetable Images.
- Pul ve Posta: "[Aero Espresso Italiana](#)".
- Sarıyer Gazetesi; "[Mehmet Cemal Beşkardeş: BÜYÜKDERE'DE HAVALİMANI VARDI!](#)"; 22 Mart 2018.
- Mehmet Cemal BEŞKARDEŞ: "[Bir Başka Âlemde Boğaziçi \(8\): Bir 'Gel De İnan!' Yazısı: Büyükdere'de 1920/30'larda Havalimani Vardi...](#)"; KentEkranı; 19 Mayıs 2024.
- [Luce Archivio](#).
- Nedime Tuba YUSUFOĞLU; "[Civil Aviation in Turkey in 1920s and 1930s: Büyükdere AEI Facility](#)"; ITU A|Z Vol15 No2, pp 225-240; July 2018.
- Guinness: "[Largest flying boat formation to cross the Atlantic](#)".